

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ

ЯЛДІН ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 338.2 : 669.1

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України

Науковий консультант: член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор
Кизим Микола Олександрович,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України, директор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Булєєв Іван Петрович,
Інститут економіки промисловості НАН України,
керівник відділення проблем економіки промислових
підприємств та інтегрованих структур

доктор економічних наук, професор
Зборовська Ольга Михайлівна,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи
та страхування

доктор економічних наук, професор
Колосок Валерія Михайлівна,
Приазовський державний технічний університет,
завідувач кафедри транспортного менеджменту
і логістики

Захист відбудеться «23» червня 2017 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.251.01 у Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а, ауд. 505.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий «23» травня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. М. Красноносова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Протягом останніх 15 років у світі стрімко зростали обсяги виробництва сталі, у 2015 р. у світі було вироблено 1620,4 млн. т сирової сталі, що у 1,9 разів більше ніж у 2001 р. Ключову роль у цьому процесі відіграють азійські країни, передусім Китай. Сучасний стан металургійної галузі України є кризовим: скорочуються ринки збуту, зростають ціни на енергоносії і транспортні перевезення, посилюється конкуренція на зовнішніх ринках. Незважаючи на це, металургія лишається одним із ключових секторів економіки держави.

У світі спостерігається поступова зміна структури технології виплавки сталі. За період з 2001 р. по 2015 р. питома вага сталі, яка вироблена у конвертері, збільшилась на 14,9 %. Частка сталі, яка виплавлена в електросталеплавильних і мартенівських печах, за аналогічний період скоротилась відповідно на 8,5 % та 6,4 %.

В Україні повільно проходить перехід до вироблення сталі за технологією безперервного лиття. На період 2015 р. обсяги виробництва за цією технологією склали 51,1%. У той же час 22,6% обсягів виплавки сталі здійснюється в мартенах, які мають високу енергоємність.

Стратегії розвитку металургійної галузі, які реалізуються у країнах світу, враховують їх специфіку та передбачають заходи державної підтримки, які не можуть бути у повному обсязі імplementовані у вітчизняну практику. Впровадження нових підходів до формування стратегії розвитку вітчизняної металургійної галузі, ключовими елементами якої є: створення конкурентних переваг, зниження негативного впливу на навколишнє середовище, забезпечення прибутковості та балансу між зовнішніми вимогами та внутрішніми можливостями сприятиме вирішенню екологічних, економічних і соціальних проблем.

Проблемою наукового обґрунтування вибору стратегій розвитку різних галузей економік країн світу, включаючи металургійну, займалися закордонні та вітчизняні вчені: О. Алимов, О. Амоша, О. Балашов, І. Булеєв, В. Геєць, М. Дюкс, О. Зборовська, О. Ізмайлов, Ю. Кіндзерський, М. Кизим, Н. Клейнер, В. Колосок, А. Кук, О. Лапко, В. Микитенко, К. Соло, О. Сухарєв, Г. Хобс та інші.

Незважаючи на глибоке опрацювання цього питання у працях учених-економістів, перехід провідних країн світу до неоіндустріальної моделі розвитку, вступ України до СОТ і підписання Угоди про асоціацію з ЄС потребують дещо інших підходів до наукового обґрунтування формування стратегії розвитку вітчизняної металургійної галузі.

У зв'язку з цим тема дисертаційної роботи, яка спрямована на

формування стратегії розвитку металургійної галузі є актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась згідно з планами наукових досліджень Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України. За темою «Стратегії розвитку високотехнологічних галузей промислового комплексу України в рамках цільової комплексної програми «Україна – XXI століття: стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку на 2007-2011 рр.» (номер державної реєстрації 0107U006356, 2008-2009 рр.) здобувачем обґрунтовано стратегію розвитку металургійної галузі України. За темою «Механізми державного регулювання реструктуризації промисловості» в рамках цільової програми наукових досліджень Відділення економіки НАН України «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів в посткризовий період» (номер державної реєстрації 0114U005035, 2014-2016 рр.) розроблено сценарії розвитку металургійної галузі України. За темою «Потенціал інноваційного розвитку традиційних секторів промисловості в контексті розвитку NBIC-технологій» (номер державної реєстрації 0114U005235, 2014 р.) здобувачем оцінено конкурентоспроможність металургійної галузі України. За темою «Забезпечення економічної безпеки України в контексті інтегрування в ЄС» (номер державної реєстрації 0114U004556, 2017 р.), у ході виконання якої здобувачем розроблено систему взаємопов'язаних матриць дослідження відповідності попиту та пропозиції в металургійній галузі України.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в розробці теоретико-методологічного забезпечення формування стратегії розвитку металургійної галузі України.

Для досягнення поставленої мети в роботі було поставлено та вирішено такі завдання:

розроблено теоретико-методологічне забезпечення формування стратегії розвитку металургійної галузі України;

визначено стан і тенденції розвитку металургійної галузі в Україні та країнах світу;

узагальнено практику державної підтримки розвитку металургійної галузі в Україні та країнах світу;

уточнено сутність понять «конкурентоспроможність галузі», «стратегія розвитку галузі» та класифікацію її видів;

удосконалено методичний підхід до інтегральної оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі та здійснено його апробацію;

узагальнено теорію та практику формування стратегій розвитку металургійної галузі;

запропоновано методичні положення з обґрунтування вибору стратегії

розвитку металургійної галузі України;

побудовано структурно-логічну аналітичну схему для ідентифікації моделі металургійної галузі України;

розроблено систему взаємопов'язаних матриць дослідження відповідності попиту та пропозиції в металургійній галузі України;

запропоновано когнітивну модель дослідження проблем розвитку металургійної галузі України;

побудовано імітаційну модель розвитку металургійної галузі України та здійснено моделювання сценаріїв її розвитку;

розроблено структурно-логічну схему вибору сценарію розвитку металургійної галузі України.

Об'єктом дослідження є процес розвитку металургійної галузі України. *Предметом* дослідження є теоретико-методологічні аспекти та методичні рекомендації з формування стратегії розвитку металургійної галузі України.

Методологія і методи дослідження. У процесі дослідження було використано наступні загальні та часткові наукові методи: *логічного аналізу* – для визначення тенденцій і особливостей розвитку металургійної галузі України та країн ЄС та МС; *контент-аналізу* – для уточнення сутності понять «конкурентоспроможність галузі» та «стратегія розвитку галузі»; *когнітивного, імітаційного моделювання та сценарний підхід* – для розробки сценаріїв розвитку металургійної галузі України; *матричний підхід* – для ідентифікації проблем розвитку металургійної галузі України; *теорія логіки та гіпотетико-дедуктивний* – для обґрунтування методології вибору стратегії розвитку металургійної галузі України; *SWOT-аналізу, групування і порівняння* – для визначення потенціалу розвитку металургійної галузі України; *аналізу та синтезу* – для визначення напрямів інституційної підтримки розвитку металургійної галузі України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та обґрунтуванні теоретико-методологічних аспектів і методичних положень щодо вирішення науково-прикладної проблеми формування стратегії розвитку металургійної галузі України. Найсуттєвішими теоретичними, методологічними і практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження, є такі:

вперше:

розроблено теоретико-методологічне забезпечення з формування стратегії розвитку металургійної галузі України, яке включає в себе: аналіз стану і тенденцій розвитку металургійної галузі та практики державної підтримки в Україні та країнах світу; оцінку впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на розвиток металургійної галузі України; оцінку конкурентоспроможності металургійної галузі України; обґрунтування вибору стратегії розвитку

металургійної галузі України; моделювання сценаріїв розвитку металургійної галузі України;

запропоновано методичні положення з обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України, які включають в себе: ідентифікацію моделі розвитку металургійної галузі і визначення її проблем; модель оцінки стійкості розвитку металургійної галузі; обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку металургійної галузі і вибір заходів з їх реалізації;

побудовано структурно-логічну аналітичну схему з ідентифікації моделі металургійної галузі України, яка ґрунтується на співвідношенні попиту і пропозиції, враховує ринки збуту продукції та критичний рівень головних пропорцій між ними;

розроблено систему взаємопов'язаних матриць відповідності попиту та пропозиції в металургійній галузі України, яка забезпечує практичну реалізацію структурно-логічної аналітичної схеми з ідентифікації моделі металургійної галузі України;

складено модель стійкого розвитку металургійної галузі, яка характеризує співвідношення темпів зміни попиту і пропозиції у співставленні з критичними рівнями їх досягнутих пропорцій;

отримали подальший розвиток:

методичний підхід до інтегральної оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі економіки, який, на відміну від існуючих, враховує її специфіку і включає наступні складові: продукція, виробництво, наукоємність, інвестиції, фінанси, концентрація та інновації, що дозволяє визначити як інтегровану кількісну характеристику досліджуваного явища, так і його складових з метою ідентифікації їх проблем;

структурно-логічна схема вибору сценарію розвитку металургійної галузі України, яка, на відміну від існуючих, складається з наступних етапів: побудова когнітивної моделі дослідження проблем і факторів які їх визивають в металургійній галузі; обґрунтування можливих сценаріїв розвитку металургійної галузі; побудова імітаційної моделі розвитку металургійної галузі; моделювання сценаріїв розвитку металургійної галузі;

побудова когнітивної моделі, яка, на відміну від існуючих, дозволяє виділити наступні логіко-причинні наслідкові зв'язки: суттєві, несуттєві, суттєві нелогічні та несуттєві нелогічні, а також здійснити порівняння інтегрованого впливу факторів/системи на систему/фактори теоретичної та існуючої структури, що у подальшому забезпечує основу для побудови імітаційної моделі розвитку вітчизняної металургійної галузі;

побудова імітаційної моделі розвитку металургійної галузі України, яка, на відміну від існуючих, складається з наступних основних блоків: продукція, виробництво, наукоємність, інвестиції, фінанси, концентрація та інновації,

враховує результати отримані у процесі когнітивного моделювання і забезпечує вибір оптимального сценарію розвитку вітчизняної металургійної галузі;

удосконалено:

сутність поняття «конкурентоспроможність галузі» яке, на відміну від існуючих включає в себе як здатність галузі задовольняти потреби споживачів у продукції, так і протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також забезпечувати інвестиційно-інноваційний розвиток галузі;

сутність поняття «стратегія розвитку галузі», яке, на відміну від запропонованих іншими авторами, включає в себе як характеристику строкості процесу, так і взаємодію головних її виконавців, а також ресурси для подальшого якісного зростання галузі;

класифікацію стратегій розвитку металургійної галузі України, яка враховує специфіку галузі і базується на таких ознаках: продуктово-асортиментні, науково-технологічні, ринкові, інвестиційно-інноваційні, організаційні, що забезпечує її адекватність тенденціям розвитку галузі.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані в процесі дослідження теоретичні результати та методичні положення знайшли впровадження в таких організаціях та установах:

методичні положення з обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України впроваджено у діяльність Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України (довідка № 16/6-136 від 26.05.2015 р.);

теоретико-методологічне забезпечення до вибору стратегії розвитку металургійної галузі України впроваджено у діяльність Департаменту підвищення конкурентоспроможності Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 06-55/1004 від 11.09.2015 р.);

методичний підхід до інтегральної оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі впроваджено у діяльність Національного інституту стратегічних досліджень (довідка № 293/597 від 15.06.2016 р.);

імітаційну модель розвитку металургійної галузі України впроваджено у діяльність ДП «Гипрококс» (довідка №13/165 від 22.12.2015 р.).

Особистий внесок автора в результати дослідження. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення важливої теоретико-методологічної проблеми формування стратегії розвитку металургійної галузі України. Усі винесені на захист наукові результати та висновки одержані самостійно, внесок здобувача в колективні праці за списком праць виділений окремо.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове

забезпечення» (м. Харків, 2006 р.), «Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2007 р., 2009 р.), «Макроекономічна політика в Україні: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2007 р.), «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2008 р., 2010 р., 2011 р.), «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2008 р., 2016 р.), «Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем» (м. Харків, 2009 р.), «Economy. Zarządzanie. Współczesne problemy i perspektywy rozwoju» (Warszawa, 2017 р.)

Публікації. Основні наукові результати проведених досліджень, теоретичні положення та практичні рекомендації опубліковано в 48 наукових працях, серед яких: 1 одноосібна та 12 розділів в колективних монографіях, 24 статті у наукових фахових виданнях та у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 11 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Загальний обсяг опублікованого матеріалу становить 53,8 ум.-др. арк., з яких особисто здобувачеві належить 38,1 ум.-др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел (311 найменувань) і додатків. Загальний обсяг роботи складає 414 сторінок. Робота містить 89 таблиць та 118 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено методи дослідження, відображено наукову новизну й практичне значення отриманих результатів, представлено дані щодо їх апробації.

У першому розділі – «**Стан і тенденції розвитку металургійної галузі в Україні та країнах світу**» – визначено тенденції розвитку металургійної галузі у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються; ідентифіковано відмінності у розвитку металургійної галузі ЄС та МС; досліджено особливості розвитку металургійної галузі в Україні.

Металургійна галузь є однією з рушійних сил глобальної економіки сьогодення. Результати проведеного аналізу дають підстави стверджувати про наявність стійкої тенденції зростання загальносвітового обсягу виробництва та споживання продукції чорної металургії. Протягом 2001–2014 рр. розвиток світової чорної металургії відбувався особливо стрімко. Ключову роль у цьому процесі відіграють країни, що розвиваються. Нарощування виробничих

потужностей для задоволення зростаючого попиту призвело до зміщення центрів світової металургії до азійських країн. Про концентрацію центрів світової металургії у країнах Азії свідчить також переважання компаній з Китаю, Японії, Південної Кореї та Індії серед провідних світових виробників сталі.

ТОП-10 країн-лідерів за обсягами виробництва сталі у 2001-2015 рр. представлені в табл. 1.

Таблиця 1

ТОП-10 країн-лідерів за обсягом виробництва сталі в 2001 – 2015 рр.

Країна	Обсяг виробництва, млн. т			Темп зміни, %	
	2001 р.	2014 р.	2015 р.	2001/2015	2014/2015
Китай	150,9	822,7	803,8	532,7	97,7
Японія	102,9	110,7	150,1	145,9	135,6
США	90,1	88,2	78,8	87,5	89,3
Індія	27,3	87,3	89,0	326,0	101,9
Росія	59,0	71,5	70,9	120,2	99,2
Південна Корея	43,9	71,5	69,7	158,8	97,5
Німеччина	44,8	42,9	42,7	95,3	99,5
Туреччина	15,0	34,0	31,5	210,0	92,6
Бразилія	26,7	33,9	33,3	124,7	98,2
Україна	33,1	27,2	23,0	69,5	84,6
Світ усього	851,1	1670,0	1620,4	190,4	97,0

Серед основних тенденцій розвитку світової металургії в 2001-2015 рр. слід зазначити поступову зміну структури технологій виплавки сталі. Скоротилася питома вага сталі, яка виплавлена в електросталеплавильних і мартенівських печах, відповідно на 8,5 % та 6,4 %, а частка сталі, яка вироблена у конвертері, збільшилась на 14,9 %. Технологія виробництва сталі у мартенівських печах у 2012–2015 рр. використовувалась виключно у країнах СНД та Індії.

Скорочення обсягу торгівлі на світовому ринку металургійної продукції в останні два роки пов'язане із переорієнтацією провідних виробників металопродукції на внутрішній ринок. Результатом таких змін стало скорочення рівня імпортозалежності багатьох країн-лідерів за обсягом споживання металопродукції.

Зазначені вище зміни негативно вплинули на позицію України на світовому ринку металопродукції.

Металургійна галузь відіграє важливу роль в економічному розвитку країн ЄС та МС. Визначено відмінності у розвитку металургійної галузі ЄС та МС. Серед сучасних викликів металургії ЄС та МС є: низький попит на

металургійну продукцію, наявність надлишкових виробничих потужностей, високі ціни на енергоносії.

Аналіз проведений у роботі дозволив визначити наступні тенденції розвитку світової металургії:

- стрімке зростання обсягів виробництва сталі протягом останніх 15 років. У 2015 р. у світі було вироблено 1620,4 млн. т сирової сталі, що у 1,9 разів більше порівняно з 2001 р.;

- ключову роль у розвитку світової металургії в 2002-2015 рр. відігравали азіатські країни: Китай, Японія, Індія та Північна Корея;

- найбільший вклад у зростання виробництва сталі серед азіатських країн належить Китаю, виробництво сталі у якому зросло з 150,9 млн. т в 2001 р. до 803,8 млн. т в 2015 р., або у 5,3 разу;

- спостерігається поступова зміна структури технології виплавки сталі, за період з 2001 р. по 2015 р. збільшилася частка сталі вироблена у конвертері на 14,9 %;

- простежується тенденція до збільшення частки сталі, що виготовлена способом безперервного лиття з 87,2 % у 2001 р. до 95,5% у 2015 р.;

- найбільше зростання споживання сталі в 2001-2015 рр. відбулося у групі країн, що розвиваються, на них на кінець періоду припадає 55,3% в загальносвітовому обсязі споживання;

- спостерігалась тенденція до зростання надлишку сталеплавильних потужностей в першу чергу в Китаї, що сприяло посиленню конкуренції на міжнародному ринку сталі;

- активізація інтеграційних процесів у світовій металургії шляхом злиттів та поглинань.

Дослідження проведені у роботі показало наступні відмінності розвитку металургійної галузі ЄС та МС:

- металургія ЄС є сучасною галуззю промисловості, яка має сильні конкурентні переваги на внутрішньому ринку, особливо в сегменті випуску високоякісної продукції з високою доданою вартістю для кінцевого споживання;

- в останні роки металургія ЄС зштовхнулася з рядом проблем: високою вартістю імпортованих сировинних та енергетичних ресурсів, конкуренцією з боку виробників з третіх країн, жорстких правил з забезпечення і контролю забруднення навколишнього середовища;

- металургія відіграє важливу роль в економіці країн членів МС, але вона має чимало проблем, які обумовлені наслідками глобальної та фінансової кризи 2009 р., як то: скорочення внутрішнього попиту з боку галузей, що споживають металургійну продукцію, зниження обсягу експорту продукції, низька конкурентоспроможність продукції.

Аналіз особливостей розвитку металургійної галузі в Україні показав, що обсяг виробництва сталі в Україні та його частка у загальносвітовому обсязі виплавки за період 2001-2015 рр. скоротилися відповідно на 30,5% та 2,5%. У структурі товарної продукції значну частину становлять сталеві зливки, які є сировиною для подальших виробничих переділів сталі. Низький рівень споживання металу у країні сприяв переорієнтації вітчизняної металургії на зовнішні ринки.

Особливості розвитку металургійної галузі України наступні:

- протягом 15 років Україна залишається серед країн-лідерів за обсягом виробництва сталі, однак він за цей час скоротився на 30,5 %;
- Україна є однією з не багатьох країн світу в металургійній галузі якої 22,6% виплавки сталі здійснюється в мартенах, які мають високу енергоємність;
- в металургійній галузі України повільно проходить перехід до вироблення сталі за технологією безперервного лиття, яке в 2015 р. становило 51,1%;
- обсяг споживання металопродукції в Україні за період 2001-2015 рр. скоротився в 1,8 рази;
- висока питома вага експорту сировинних матеріалів і напівфабрикатів з України протягом останніх років суттєво скоротилася;
- спостерігається прискорення процесів концентрації капіталу в металургійній галузі країни шляхом злиттів і поглинань.

У другому розділі – **«Практика підтримки металургійної галузі в Україні та країнах світу»** – узагальнено досвід державної підтримки металургійної галузі у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються; представлено інструменти державної підтримки металургійної галузі у країнах ЄС та МС; визначено особливості державної підтримки металургійної галузі в Україні.

Використання заходів, спрямованих на підтримку металургійної галузі поширене як у розвинутих країнах, так і у країнах, що розвиваються. Узагальнено досвід державної підтримки металургійної галузі Китаю, США, Індії, Японії, та Туреччини. Особливе місце в системі державної підтримки в цих країнах відведено стимулюванню внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію металургійної галузі та підвищення ролі науки.

Напрямки державної підтримки металургійної галузі в різних країнах світу:

- державні гарантії за експортними кредитами металургійних підприємств;
- введення спеціального режиму оподаткування металургійних підприємств;

- відмова іноземним компаніям в інвестуванні в металургійну галузь;
- надання грантів на розробку нових технологій;
- розвиток транспортної інфраструктури;
- часткове повернення ПДВ експортерам;
- зниження перешкод у торгівельних відносинах із партнерами на зовнішніх ринках;
- сприяння проведенню модернізації металургійних підприємств та впровадженню новітніх технологій;
- недопущення іноземних компаній до придбання контрольних пакетів акцій провідних підприємств;
- сприяння збільшенню внутрішнього попиту на власну продукцію металургійної галузі;
- регулювання експортно-імпортних мит на певні види продукції та сировини.

Проведене у роботі дослідження практики державної підтримки розвитку металургійної галузі в країнах – членах ЄС і МС засвідчило наявність різних підходів, які при цьому використовуються. В ЄС для підтримки металургійної галузі впроваджено: план дій (Steel Action Plan) і дорожню карту щодо забезпечення конкурентоспроможності та стабільності металургійної промисловості, створено спеціальні фонди (EU funds), серед яких «Horizon 2020», «Structural Funds», Фонд дослідження вугілля та сталі («Research Fund for Coal and Steel»). Основними інструментами державної підтримки металургійної галузі в країнах МС є державне фінансування інфраструктурних проєктів; державно-приватне партнерство в частині реалізації промислових та інфраструктурних проєктів; залучення приватного капіталу для забезпечення безперервного функціонування циклу «наука + виробництво».

Основні напрямки підтримки металургійної галузі в ЄС є такі:

- удосконалення нормативно-правової бази;
- підвищення попиту на металургійну продукцію;
- регулювання зовнішньої торгівлі металургійною продукцією;
- підвищення конкурентоспроможності металургійної галузі за рахунок реалізації політики енерго- та ресурсоефективності, а також екологічної безпеки;
- впровадження інновацій.

У країнах – членах МС державна підтримка металургійної галузі здійснюється в напрямках:

- державне фінансування інфраструктурних проєктів з використанням механізмів державно-приватного партнерства;
- забезпечення споживання вітчизняної металопродукції при здійсненні держзакупівель;

- списування відсотків по кредитах на реалізацію інвестиційних проектів у металургійній галузі;
- зниження приватного капіталу для забезпечення безперервного функціонування циклу «наука - виробництво».

На сьогоднішній день в Україні відсутні діюча стратегія або програма державної підтримки металургійної галузі. Прийняті раніше стратегічно спрямовані документи з державної підтримки вітчизняної металургійної галузі втратили чинність і не призвели до суттєвого підвищення її конкурентоспроможності. У цих документах передбачалися наступні заходи:

- створення правових та економічних умов для проведення реструктуризації металургійних підприємств;
- забезпечення закупівлі металургійними підприємствами енергоресурсів за регульованим тарифом;
- списання металургійним підприємствам пені та штрафів нарахованих за несвоєчасну сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів;
- використання зменшеної ставки оподаткування прибутку металургійних підприємств;
- надання відстрочки по сплаті податків, зборів та інших обов'язкових платежів із застосуванням нульової ставки плати за користуванням податковим кредитом.

У третьому розділі **«Оцінка зовнішнього і внутрішнього середовища металургійної галузі України в контексті перспектив і напрямів подальшого розвитку»** визначено чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, що вплинули на розвиток металургійної галузі України.

На розвиток металургійної галузі України впливає зовнішнє (міжнародне та національне) та внутрішнє середовище. До основних чинників зовнішнього середовища, які суттєво вплинули на розвиток металургійної галузі України віднесено: фінансова криза 2008-2009 рр., вступ України у Світову організацію торгівлі (СОТ), антитерористична операція на Донбасі (Донецька і Луганська області). Названі вище події призвели до зменшення питомої ваги експорту металургійної продукції у загальному експорті країни з 41,2% у 2008 р. до 24,8% у 2015 р., або майже у 1,7 рази. Після вступу країни у СОТ відбулося скорочення обсягів виробництва металургійної продукції в Україні в натуральному виразі за всією основною номенклатурою (рис. 1). Наступна подія, яка призвела до суттєвого спаду виробництва сталі в Україні антитерористична операція на Донбасі. У 2014-2015 рр. спад виробництва сталі в Україні склав 32,6%. Українська металургійна галузь є експортоорієнтованою, тому коли китайські виробники суттєво збільшили експорт металургійної продукції, українські підприємства почали здавати свої позиції, що суттєво позначилось на зниженні вітчизняного експорту.

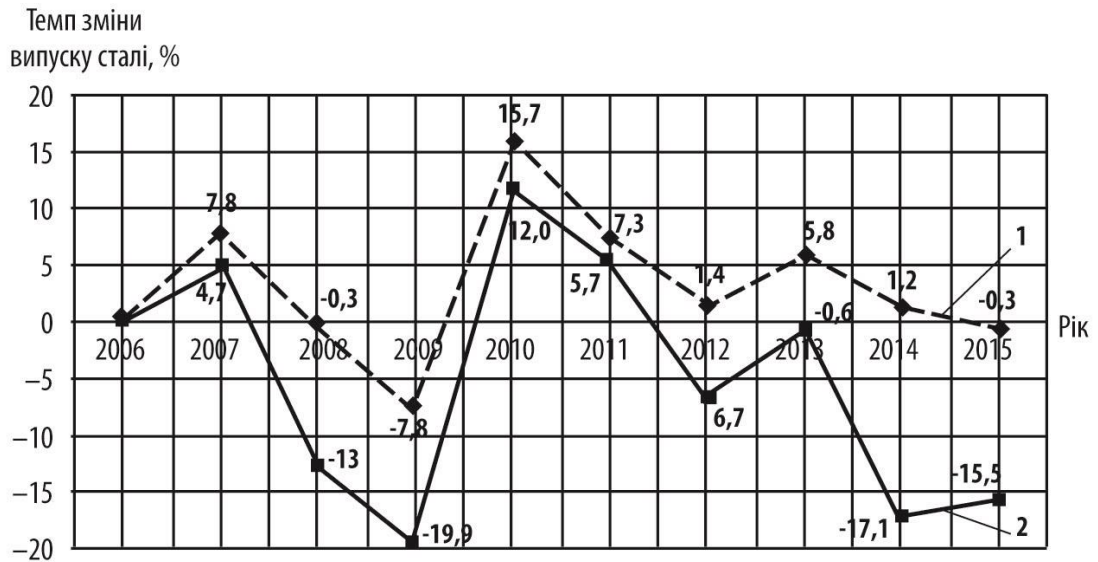

Рис. 1. Динаміка випуску сталі металургійною галуззю у світі та в Україні:
1 – світове виробництво сталі; 2 – виробництво сталі в Україні, %

Внутрішнє середовище не менше ніж зовнішнє вплинуло на діяльність металургійних підприємств в Україні. У результаті проведення аналізу було визначено, що чинниками впливу внутрішнього середовища є: продукція і ринки збуту, виробництво і технології, науково-технічна діяльність, інвестиції, фінанси, концентрація та інновації.

На металургійних підприємствах України залишається високою матеріалоємність та енергоємність виробництва, що пов'язано зі значним моральним і фізичним зносом обладнання, застосуванням неефективних технологій виробництва сталі та готової металургійної продукції. Вузкий асортимент продукції з низькою доданою вартістю та велика залежність від зовнішніх ринків збуту металургійної продукції і з низькою доданою вартістю. Невисокий рівень інноваційної активності підприємств металургійної галузі України обумовлені недостатнім обсягом надходження інвестицій.

У четвертому розділі – **«Теоретичні положення з оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі України»** – розглянуто сутність поняття «конкурентоспроможність галузі» та фактори її впливу; узагальнено теорію та практику оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості; запропоновано методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі України.

Незважаючи на значні надбання у сфері конкурентоспроможності, переважна більшість напрацювань серед учених стосується дослідження конкурентоспроможності на рівні регіонів, підприємств або продукції чи послуг, в той час як конкурентоспроможність галузі залишається найменш вивченою категорією. Саме тому актуальним завданням є визначення сутності

поняття «конкурентоспроможність галузі» на основі узагальнення наявних підходів до трактування споріднених категорій і дефініцій і пошуку наявності взаємозв'язку з іншими категоріями.

Згідно контент-аналізу, напрацьовань інших вчених і схеми взаємозв'язку понять під конкурентоспроможністю галузі у роботі розуміється здатність сукупності підприємств окремої галузі національної економіки задовольняти потреби споживачів у продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках, протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, забезпечувати інвестиційно-інноваційний розвиток.

Методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі України, запропонований у роботі, наведено на рис. 2.

Рис. 2. Методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі України

Оцінювання конкурентоспроможності металургійної галузі України передбачає ієрархію інтегрального, комплексних і часткових показників, що визначають наступні компоненти внутрішнього середовища галузі: продукція, виробництво, наукоємність, інвестиції, фінанси, концентрація та інновації. Інтегральну оцінку конкурентоспроможності металургійної галузі України (Ікс)

пропонується здійснювати за допомогою формули:

$$I_{КС} = \sum_{i=1}^n K_i, \quad (1)$$

де K_i – комплексна оцінка i -ої компоненти конкурентоспроможності металургійної галузі;

n – кількість оцінюваних компонент конкурентоспроможності металургійної галузі

Комплексна оцінка i -ої компоненти конкурентоспроможності металургійної галузі розраховується таким чином:

$$K_i = \sum_{j=1}^m \frac{x_{ij}^{\phi}}{x_{ij}^n}, \quad (2)$$

де x_{ij}^{ϕ} – фактичне значення j -го часткового показника оцінки i -ої компоненти конкурентоспроможності металургійної галузі;

x_{ij}^n – порогове значення j -го часткового показника оцінки i -ої компоненти конкурентоспроможності металургійної галузі;

m – кількість часткових показників в компоненті.

Динаміку інтегрального показника конкурентоспроможності металургійної галузі України в 2005 – 2014 рр. представлено на рис. 3.

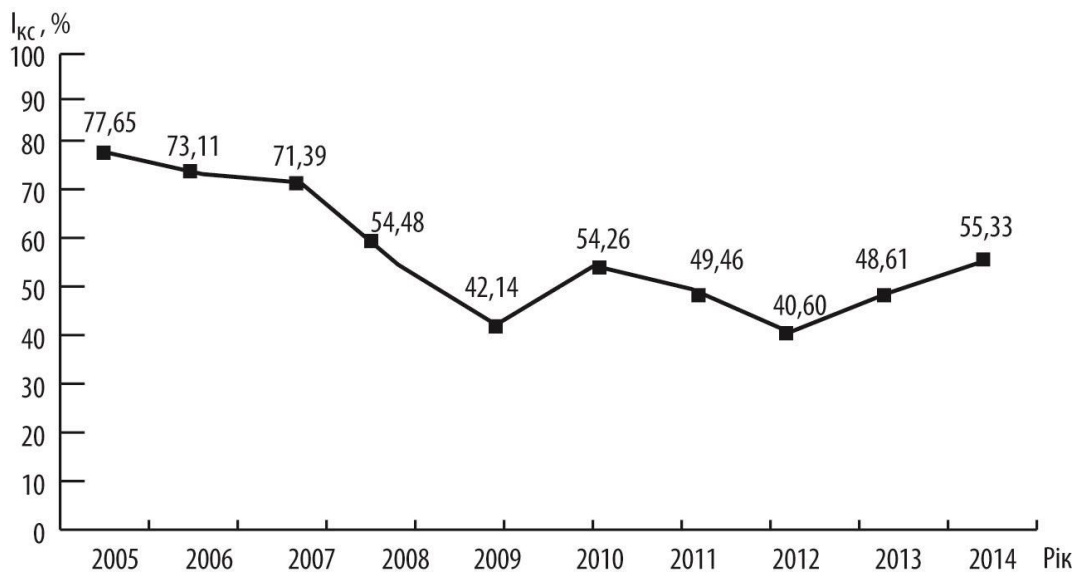

Рис. 3. Динаміка інтегрального показника конкурентоспроможності металургійної галузі України в 2005 – 2014 рр.

Інтегральний показник конкурентоспроможності металургійної галузі

України в 2005 – 2014 рр. характеризувався нестійкою динамікою зниження. Найвищий рівень конкурентоспроможності спостерігався в 2005 р. і складав 77,65%, а найнижчий – в 2012 р. (40,60%). Протягом досліджуваного періоду рівень конкурентоспроможності металургійної промисловості країни знизився на 22,32%.

Позитивний вплив на рівень інтегрального показника конкурентоспроможності металургійної галузі України чинили такі компоненти: «Інновації» – зростання на 15,22 %, «Концентрація» – на 13,51 %, «Виробництво» – на 13,46 % та «Наукоємність» – на 0,68 %. До переліку компонент, які мали найбільший негативний вплив на рівень конкурентоспроможності металургійної галузі України, віднесено: «Інвестиції» – зниження на 81,55 %, «Фінанси» – на 73,33 % та «Продукція» – на 44,19 % (табл. 2).

Таблиця 2

**Оцінка конкурентоспроможності металургійної галузі
України в 2005–2014 рр.**

Компоненти	Рік									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Продукція	142,79	125,17	127,33	107,16	104,07	106,13	111,26	107,71	105,68	98,60
Виробництво	42,84	34,76	36,23	38,47	42,78	44,92	43,49	44,89	52,84	56,30
Наукоємність	7,18	6,73	6,46	6,58	8,79	7,36	5,15	9,39	14,66	7,86
Інвестиції	91,65	42,37	30,67	-23,84	9,97	83,78	42,78	10,89	34,69	10,10
Фінанси	120,00	141,67	138,33	86,67	-38,33	-10,00	0,50	-70,00	-45,00	46,67
Концентрація	114,97	127,69	125,36	129,29	134,50	111,67	105,76	141,31	136,83	128,48
Інновації	24,11	33,41	35,32	37,03	33,21	35,94	37,30	40,00	40,56	39,33
Інтегральний показник конкурентоспроможності металургійної галузі	77,65	73,11	71,39	54,48	42,14	54,26	49,46	40,60	48,61	55,33

Негативний вплив на рівень інтегрального показника конкурентоспроможності металургійної галузі України чинили наступні часткові показники: «Питома вага іноземних інвестицій у загальному їх обсязі» (середній рівень – 46,59%, зниження – 161,73%), «Рентабельність» (середній рівень – 37,05%, зниження – 73,33%), «Імпортозалежність внутрішнього ринку» (середній рівень – 111,82%, зниження – 104,47%), «Питома вага

електросталеплавильного виробництва» (середній рівень – 13,28%, зниження – 9,15%), «Обсяг виробництва сталі на душу населення» (середній рівень – 211,94%, зниження – 57,03%), «Прогресивність експорту галузі» (середній рівень – 69,83%, зниження – 7,82%), «Експортоорієнтованість галузі» (середній рівень – 66,76%, зниження – 7,44%) та «Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до об'єму випуску» (середній рівень – 20,02%, зниження – 1,39 %).

У п'ятому розділі **«Теоретичне обґрунтування стратегії розвитку металургійної галузі України»** розглянуто сутність поняття «стратегія розвитку галузі» і класифікація її видів; узагальнено теорію та практику стратегування розвитку галузей промисловості країни; запропоновано теоретичне обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі.

У роботі з використанням контент-аналізу уточнено сутність поняття «стратегія розвитку галузі» як довгостроковий план спільних дій держави та бізнесу у певній галузі економіки по досягненню сформульованих цілей згідно визначених перспективних напрямів у межах наявних ресурсів, що забезпечує вирішення системних соціально-економічних проблем, а також створення платформи для подальшого якісного зростання галузі.

Аналіз діючої практики та теорії виявив незначну кількість пропозицій з класифікації стратегій розвитку галузі економіки країни. Ґрунтуючись на проведеному аналізі підходів учених до класифікації стратегій підприємства, аналізі тенденцій і особливостей розвитку як світової, так і вітчизняної металургійної галузі у роботі запропоновано стратегії розвитку металургійної галузі України класифікувати за такими ознаками: продуктово-асортиментні, науково-технологічні, ринкові, інвестиційно-інноваційні, організаційні. У свою чергу, кожна з основних ознак класифікації поділяється на другорядні. У запропонованій класифікації враховано специфіку металургійної галузі України і вона є підґрунтям до формування стратегії її розвитку. Формування стратегії має бути спрямоване на реалізацію наявних конкурентних переваг галузі, розширення її конкурентного потенціалу. Як інструментарій для вирішення цієї задачі у роботі використовується SWOT-аналіз і матричний підхід.

На рис. 4 наведено матрицю позиціонування ТОП-10 країн світу в координатах «Випуск сталі на одну особу – зміна випуску сталі на одну особу».

Як видно з рис. 4, за обсягом випуску сталі на одну особу в 2015 р. лідерами у світі є чотири країни світу: Корея (1393 кг/особу), Японія (835 кг/особу), Китай (586 кг/особу) і Німеччина (527 кг/особу). Найбільш динамічне цей показник зростав у Китаї, Кореї і Індії.

Виробництво сталі на душу населення в Україні скоротилося у період з 2001 р. по 2015 р. на 215 кг на одну особу або на 70,3 %.

$\frac{V_c}{\bar{C}}$ В 511 С 330 Н	Німеччина (-2127; 96,9)	Японія (+2268; 103,1) Корея (+25818; 149,3)	Китай (+652919; 492,4)			
	Україна (-10139; 70,3)	Росія (+11928; 121,8)	Туреччина (+16536; 173,4)			
	США (-11259; 77,6)	Бразилія (+6960; 107,3)	Індія (+61730; 272,0)			
	Н	100	С	161,3	В	$\Delta \frac{V_c}{\bar{C}}$

Рис. 4. Матриця позиціонування ТОП-10 країн світу у площині «Виробництво сталі на душу населення і темпи його зміни» у 2001–2015 рр.

У роботі розроблено теоретико-методологічне забезпечення формування стратегії розвитку металургійної галузі України, яке включає в себе: аналіз стану і тенденцій розвитку металургійної галузі та практики державної підтримки в Україні та країнах світу; оцінку впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на розвиток металургійної галузі України; оцінку конкурентоспроможності металургійної галузі України; обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України; моделювання сценаріїв розвитку металургійної галузі України (рис. 5).

Запропоновані у роботі методичні положення з обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України включають в себе: ідентифікацію моделі розвитку металургійної галузі і визначення її проблем; модель оцінки стійкості розвитку металургійної галузі; обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку металургійної галузі і вибір заходів з їх реалізації, наведені на рис. 6.

Ідентифікацію моделі металургійної галузі України пропонується проводити із використанням структурно-логічної аналітичної схеми попиту та пропозицій, яка має наступний вигляд (рис. 7).

Реалізація структурно-логічної аналітичної схеми здійснюється шляхом побудови системи взаємопов'язаних матриць. Ґрунтуючись на побудованих матрицях у роботі ідентифіковано моделі розвитку металургійної галузі ТОП-10 країн світу в 2001-2015 рр.

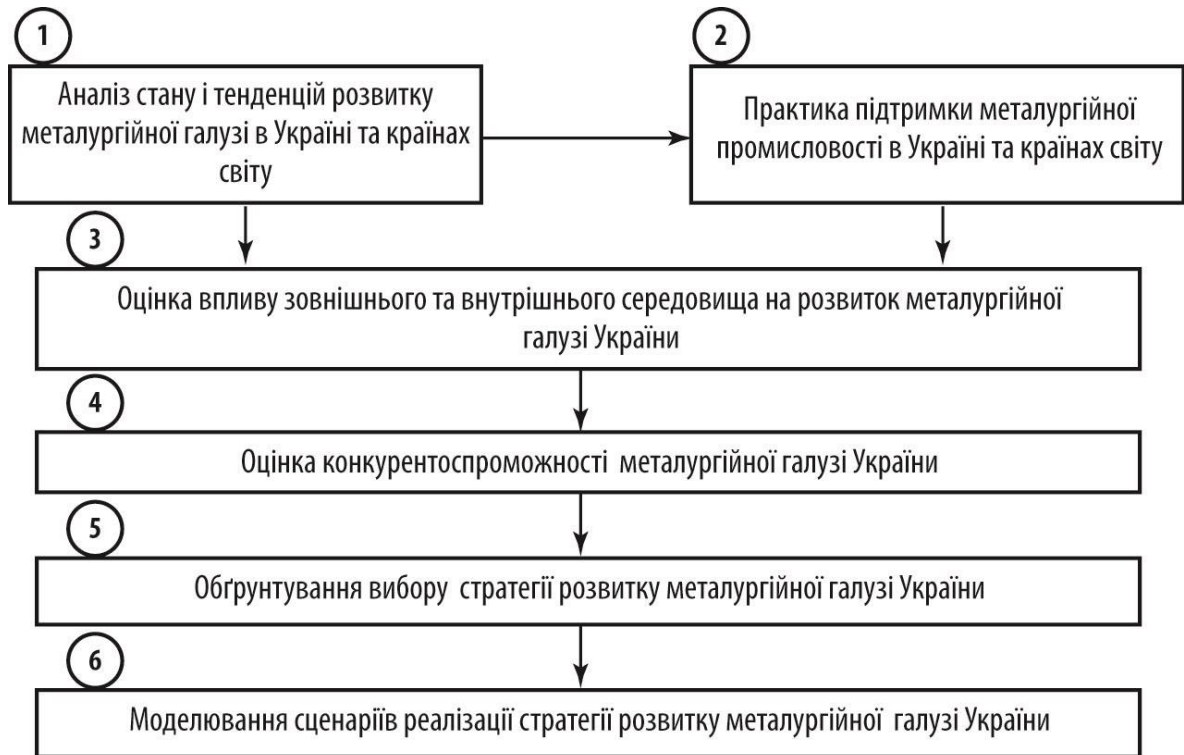

Рис. 5. Теоретико-методологічне забезпечення з формування стратегії розвитку металургійної галузі України

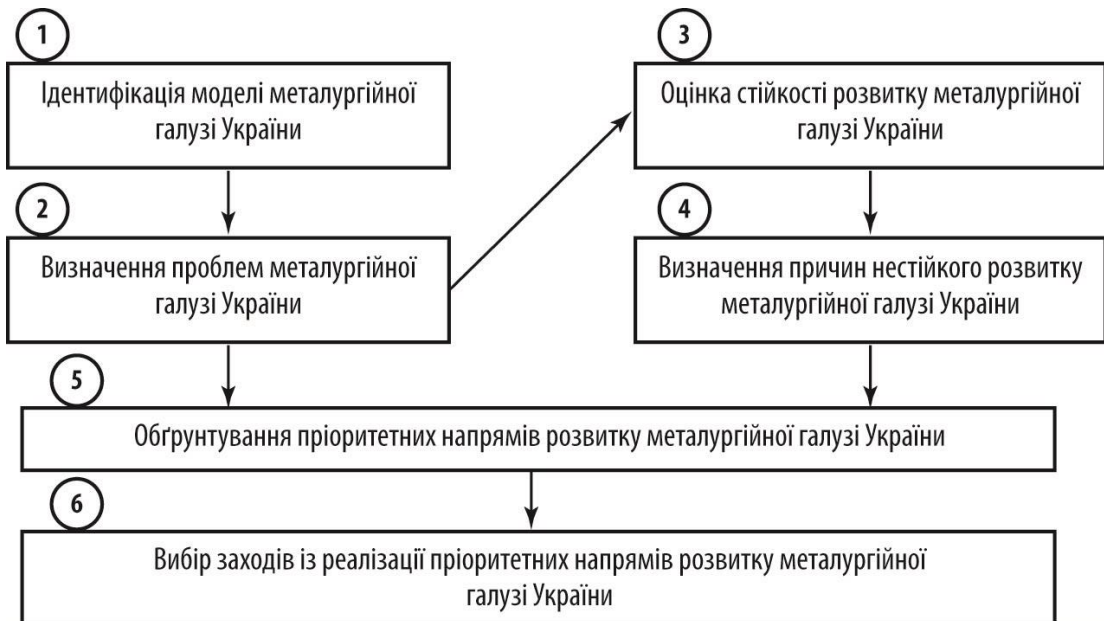

Рис. 6. Методичні положення з обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України

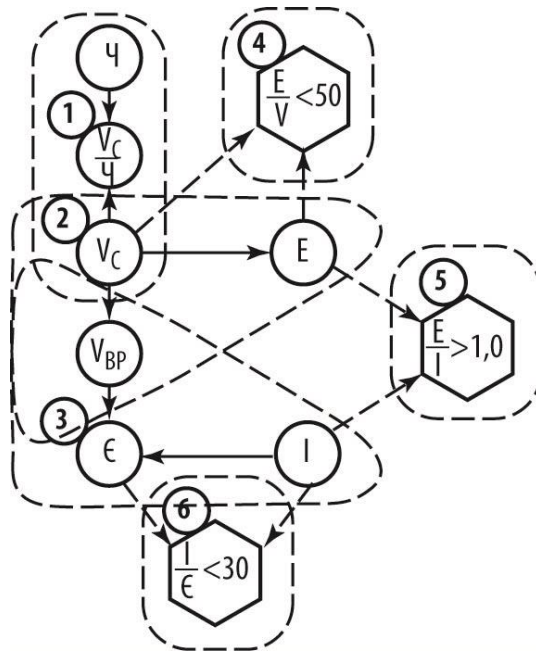

Рис. 7. Структурно-логічна аналітична схема попиту та пропозиції в металургійній галузі України:

Ч – чисельність населення, млн. осіб; E/V – експортоорієнтованість, %; $V_c/Ч$ – виробництво сталі на душу населення, кг/особу; V_c – виробництво сталі, тис. т; $V_{вр}$ – обсяг поставки металургійної продукції на внутрішній ринок, тис. т; $Є$ – ємність внутрішнього ринку споживання металургійної продукції, тис. т.; $I/Є$ – імпортозалежність, %; I – імпорт, тис. т; E – експорт металургійної продукції, тис. т; E/I – баланс зовнішньої економічної діяльності, %.

У моделі розвитку металургії України присутня середня і знижувана продуктивність, низька і знижувана масштабність випуску з основною орієнтацією на зовнішні ринки зі звужуючим внутрішнім ринком, який в основному забезпечується вітчизняним виробництвом, але зростаючим впливом імпортних поставок продукції. При цьому металургійна галузь країни забезпечує позитивне, але зменшуване торговельне сальдо продукцією при високому рівні зростаючої орієнтованості на експорт і низькому, але зростаючому рівні залежності від імпорту внутрішнього ринку.

Для моделі розвитку металургійної галузі України визначено наступні проблеми: суттєве зниження випуску сталі на одну особу з високого до середнього рівня; значний вплив темпів зниження обсягів виробництва сталі на одну особу в порівнянні з темпами зниження чисельності населення; низька масштабність випуску сталі, яка має суттєву тенденцію до зниження; випереджаючі темпи зниження поставок металургійної продукції та внутрішній ринок у порівнянні з темпами зниження експорту при порушеному критичному рівні експортоорієнтованості; низька масштабність ємності внутрішнього ринку металургійної продукції; зростаючі обсяги імпорту металургійної продукції при

звужуючому внутрішньому ринку; тенденція до випередження темпів зростання імпорту над темпами зростання експорту металургійної продукції; значно порушено критичний рівень експортоорієнтованості металургійної галузі країни, який продовжує збільшуватися; зростання імпортозалежності внутрішнього ринка металургійної галузі країни.

У роботі запропоновано модель стійкого розвитку металургійної галузі, яка має наступний вид (рис. 8).

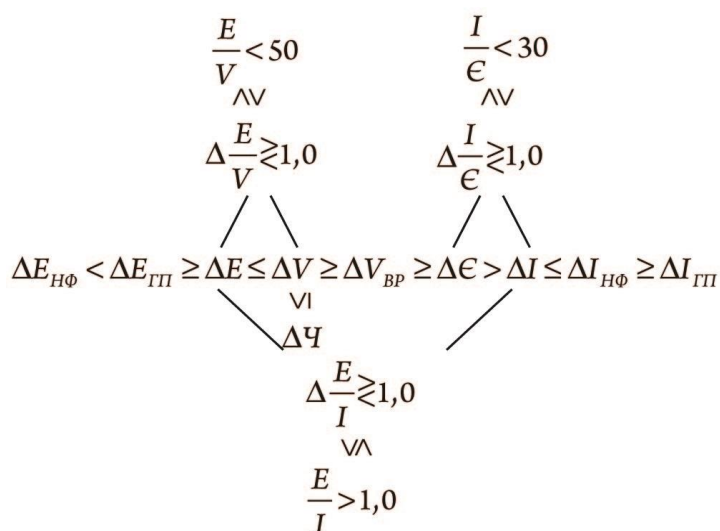

Рис. 8. Модель стійкого розвитку металургійної галузі України:

E/V – експортоорієнтованість, %; $\Delta E/V$ – темпи зміни експортоорієнтованості, %; I/ϵ – імпортозалежність, %; $\Delta I/\epsilon$ – темпи зміни імпортозалежності, %; $\Delta E_{\text{Нф}}$ – темпи зміни експорту напівфабрикатів, %; $\Delta E_{\text{ГП}}$ – темпи зміни експорту готової продукції, %; ΔE – темпи зміни експорту, %; ΔV – темпи зміни обсягів виробництва, %; $\Delta \text{Ч}$ – темпи зміни чисельності населення, %; $\Delta V_{\text{ВР}}$ – темпи зміни обсягів поставки металургійної продукції на внутрішній ринок, %; $\Delta \epsilon$ – темпи зміни ємності внутрішнього ринку споживання металургійної продукції, %; ΔI – темпи зміни імпорту металургійної продукції, %; $\Delta I_{\text{Нф}}$ – темпи змін імпорту напівфабрикатів, %; $\Delta I_{\text{ГП}}$ – темпи зміни імпорту готової продукції, %; $\Delta E/I$ – темпи зміни балансу зовнішньої економічної діяльності, %; E/I – баланс зовнішньої економічної діяльності, %.

Модель стійкого розвитку металургійної галузі України можна охарактеризувати скороченням обсягів виробництва, в першу чергу, за рахунок звуження внутрішнього ринку. На зовнішніх ринках металургійні підприємства втрачають сегменти готової продукції. При цьому на внутрішньому ринку темпи зростання імпорту випереджають темпи звуження внутрішнього ринку. Темпи зростання імпорту готової продукції випереджають темпи спаду імпорту напівфабрикатів.

До проблем сталого розвитку металургійної галузі України можна віднести такі: від’ємні темпи зміни експорту готової продукції; темпи зниження

експорту готової продукції випереджають темп зміни експорту напівфабрикатів; від'ємні темпи зміни як експорту в цілому, так і готової продукції; темпи експорту в цілому випереджають темпи зміни готової продукції; темпи зниження експорту в цілому випереджають темп зниження виробництва; темпи зниження обсягу виробництва випереджають темпи зниження чисельності населення; темпи зниження поставки продукції на внутрішній ринок випереджають темпи зниження обсягів виробництва; темпи зниження експорту продукції випереджають темпи зростання імпорту; темпи зниження імпорту в цілому випереджають темпи зміни напівфабрикатів; темпи зниження готової продукції випереджають темпи зниження напівфабрикатів; критичний рівень експортоорієнтованості металургійної галузі, який зростає, значне перевищення експорту над імпортом, яке однак поступово зменшується; незначний рівень імпортозалежності внутрішнього ринку, який однак має тенденцію до зростання.

Головними проблемами моделі сталого розвитку металургійної галузі України є такі: скорочення масштабів металургійного виробництва у країні; звуження внутрішнього ринку споживання металургійної продукції; втрата зовнішніх ринків збуту металургійної продукції, насамперед високотехнологічної; вище критичного рівень експортоорієнтованості металургійного виробництва у країні; зростання імпортозалежності внутрішнього ринку споживання металургійної продукції, насамперед високотехнологічної; порушення майже всіх пропорцій стійкого розвитку металургійної продукції в 2001–2015 рр.

Для дослідження причин наведених вище проблем у роботі запропоновано структурно-логічну модель впливу факторів на розвиток металургійної галузі України. Згідно з цією моделлю головними причинами проблем, які спостерігалися в металургійній галузі України в 2001–2015 рр., є такі: низький технічний рівень виробництва; висока частка мартенівського способу розливання сталі та незначна – електрометалургії; незначна частка безперервного розливання сталі; значний ступінь зносу основних фондів; незначна питома вага високотехнологічної продукції у металургійному виробництві та експорті, вузький асортимент продукції, що виробляється; суттєве зменшення масштабів виробництва продукції у країні в головних галузях споживання металургійної продукції (машинобудуванні, будівництві та ін.); неефективна організаційна структура більшості металургійних підприємств, яка охоплює новий цикл виробництва; високі енерго- і матеріалоємність і низька продуктивність.

Пріоритетні напрямки стратегії розвитку металургійної галузі України і заходи по їх реалізації наведено у табл. 3.

**Пріоритетні напрямки стратегії розвитку металургійної галузі
України і заходи по їх реалізації**

Напрямок	Сутність і основні заходи
Продуктово-асортиментний	Розширення асортименту високотехнологічної продукції в вузьких сегментах ринку
Науково-технологічний	Збільшення власних науково-технічних розробок з високотехнологічної продукції і нових технологій. Технічне переозброєння виробництва шляхом заміщення мартенівського способу виробництва сталі електрометалургійним і повний перехід на безперервний спосіб розливання сталі
Ринковий	В короткостроковому періоді – освоєння нових вузьких зовнішніх сегментів ринку високотехнологічної продукції. В довгостроковому періоді – збільшення поставок вітчизняної продукції на внутрішній ринок споживання, який збільшується у результаті заходів державної підтримки
Інвестиційно-інноваційний	Збільшення інвестування за рахунок власних і залучених коштів вітчизняних науково-технічних розробок з високотехнологічної продукції та інновацій. Збільшення інвестування за рахунок власних коштів в технологічне переозброєння виробництва, в першу чергу електрометалургійне
Організаційний	Створення міні-металургійних підприємств і цехів на підприємствах з повним циклом з випуску високотехнологічної продукції в вузьких сегментах ринку

У шостому розділі – «**Моделювання розвитку металургійної галузі України**» – запропоновано когнітивну модель дослідження проблем розвитку металургійної галузі України; побудовано імітаційну модель розвитку металургійної галузі України; здійснено моделювання сценаріїв розвитку металургійної галузі України.

Для прогнозування можливих наслідків реалізації стратегічних напрямів розвитку металургійної галузі у роботі пропонується структурно-логічна схема вибору сценарію розвитку металургійної галузі України, яка складається з 4 основних етапів:

- 1) побудова когнітивної моделі дослідження проблем і факторів, які їх визивають в металургійній галузі;
- 2) обґрунтування можливих сценаріїв розвитку металургійної галузі;
- 3) побудова імітаційної моделі розвитку металургійної галузі;
- 4) моделювання сценаріїв розвитку металургійної галузі.

Для розробки та реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності металургійної галузі України представлено зважену когнітивну модель даної слабкоструктурованої ситуації, в якості вагових коефіцієнтів взято величину кореляції між базисними факторами, що визначена як для натуральних показників, так і у грошовому вимірі (рис. 9).

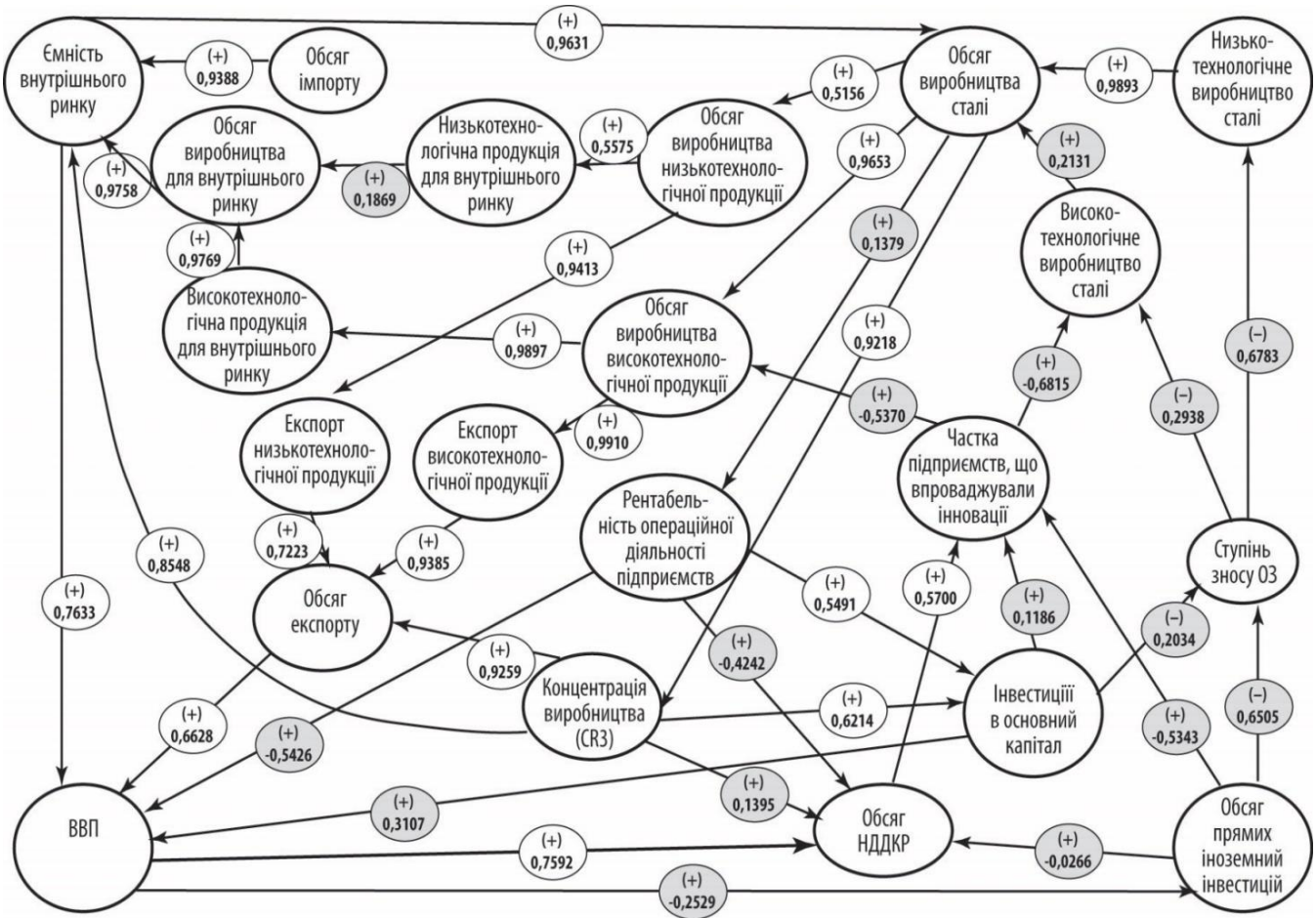

Рис. 9. Когнітивна модель конкурентоспроможності металургійної галузі України

На основі матриці транзитивного замикання здійснено порівняння інтегрального впливу факторів/системи на систему/факторів теоретичної та існуючої структури когнітивної моделі. Для визначення ефективності існуючої структури металургійної галузі України досліджено відносну силу інтегрального впливу факторів/системи на систему/факторів між двома структурами. Найбільшу та найменшу відносну силу інтегрального впливу факторів на систему, при наявній структурі, мають відповідно «Обсяг виробництва високотехнологічної продукції для внутрішнього ринку» та «Частка підприємств, що впроваджували інновації», а найбільшу та найменшу відносну силу інтегрального впливу системи на фактор мають відповідно «Обсяг імпорту продукції металургії» та «Високотехнологічне виробництво сталі».

Розроблена когнітивна модель дозволила виявити причинно-наслідкові зв'язки змінних і параметрів імітаційної моделі. Імітаційна модель

конкурентоспроможності металургійної галузі складається з наступних основних блоків: продукція, виробництво, наукоємність, інвестиції, фінанси, концентрація та інновації.

На рис. 10 показана діаграма причинно-наслідкових зв'язків у блоці «Виробництво» імітаційної моделі.

Особливістю даного блоку є те, що у ньому використовуються показники у різних одиницях виміру: натуральні показники у тонах, вартісні показники у гривнях та доларах США і частки у відсотках. Тому у даному блоку використовуються також екзогенно задані змінні середньорічного курсу гривні та ціни виробництва.

Моделювання розвитку металургійної галузі здійснювалося на основі побудованої імітаційної моделі і включає такі сценарії: макроекономічний (оптимістичний, песимістичний, базовий), мікроекономічний (експортоорієнтований високотехнологічний трубна продукція, експортоорієнтований високотехнологічний сортовий прокат, експортоорієнтований високотехнологічний плоский прокат).

Результати імітації базового варіанту макроекономічного сценарію (табл. 4) свідчать, що при збереженні існуючих тенденцій на світовому ринку, які призводять до скорочення експорту металопродукції з України, а також за умов посередніх темпів розвитку вітчизняної економіки, конкурентоспроможність металургійної галузі після стрімкого падіння у 2014-2015 рр. поступово може зростати. Але до кінця 2025 р. повне відновлення до рівня 2014 р. (останнього звітного року) у базовому варіанті макроекономічного сценарію не наступає.

При збереженні існуючих тенденцій у металургійній галузі України та помірних умовах відновлення економіки країни конкурентоспроможність галузі збільшуватиметься дуже повільно та протягом найближчого десятиліття не повернеться на докризовий рівень. Збільшення темпів зростання економіки країни та стабілізація національної валюти сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності металургійної галузі, але невеликою мірою.

Найбільш доцільним є розширення експорту високотехнологічної продукції, а саме плоского прокату, що дозволяє прискорити повернення конкурентоспроможності металургійної промисловості на докризовий рівень. Другим за доцільністю є розширення експорту сортового прокату, найменший ефект можна очікувати від збільшення експорту трубної продукції.

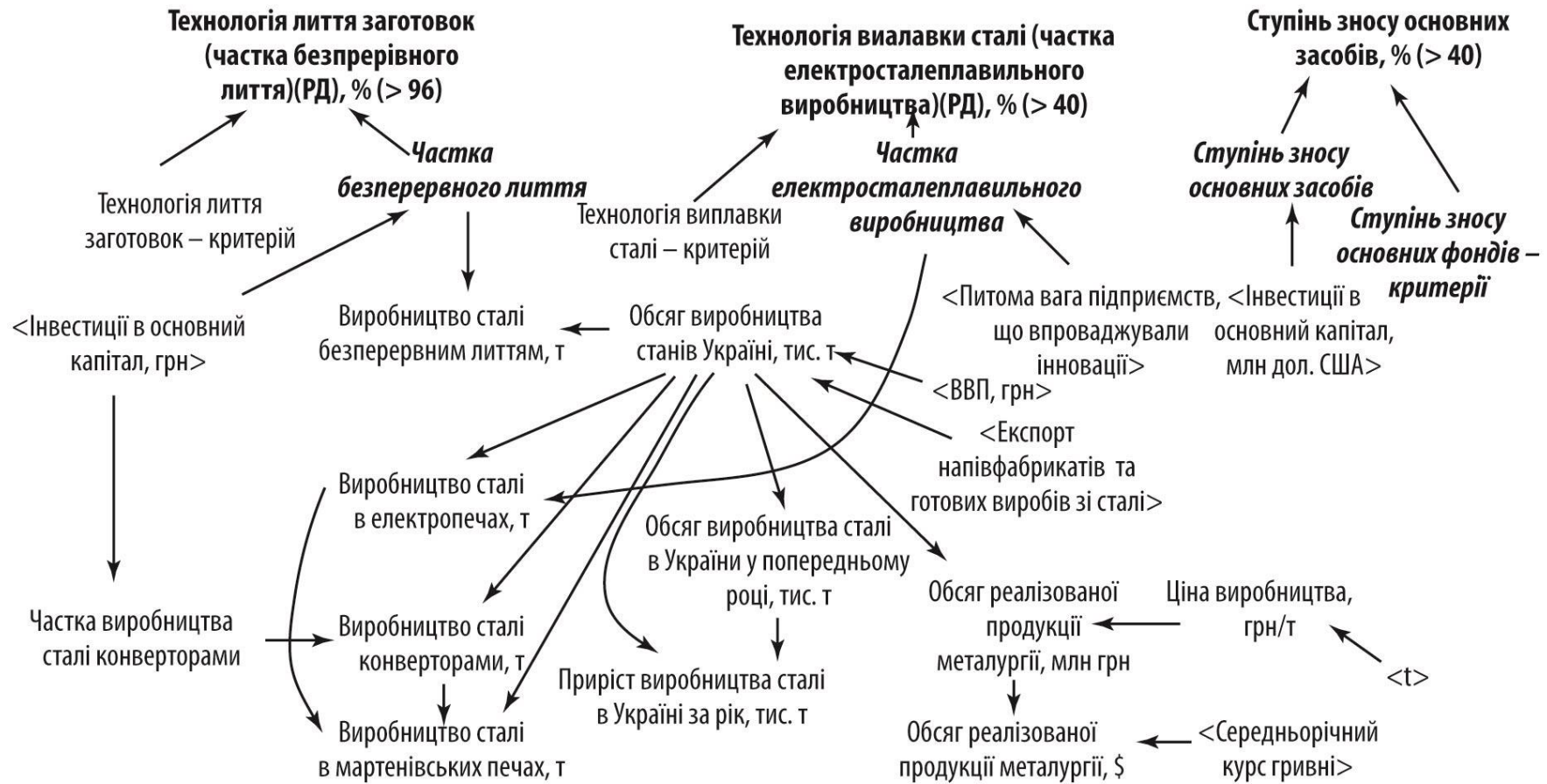

Рис. 10. Діаграма причинно-наслідкових зв'язків у блоці «Виробництво» імітаційної моделі розвитку металургійної галузі України

**Динаміка конкурентоспроможності металургійної галузі України за
різними сценаріями, %**

Сценарії	Рік				Відхилення від базового сценарію	Збільшення / зменшення у 2025 р. до 2014 р.
	2005	2014	2020 (прогноз)	2025 (прогноз)		
Макроекономічний						
оптимістичний			43,98	48,08	0,38	-7,26
песимістичний			43,75	45,89	-1,81	-9,44
базовий	77,65	55,33	43,84	47,70		-7,63
Мікроекономічний						
експортоорієнтований високотехнологічний № 3 (плаский прокат)			46,40	50,92	3,22	-4,41
експортоорієнтований високотехнологічний № 2 (сортовий прокат)			45,39	49,56	1,86	-5,77
експортоорієнтований високотехнологічний № 1 (трубна продукція)			44,84	48,74	1,04	-6,60

Таким чином, заходи щодо підвищення рівня конкурентоспроможності металургійної галузі України повинні бути спрямовані на розширення можливостей галузі для експорту всіх видів високотехнологічної металургійної продукції.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано новий методологічний підхід до формування стратегії розвитку металургійної галузі України.

Проведене у роботі дослідження дозволило отримати низку взаємопов'язаних наукових і практичних результатів різного рівня: методологічного, теоретичного та емпіричного.

На методологічному рівні в роботі одержано наступні наукові результати:

1. Вперше розроблено теоретико-методологічне забезпечення з формування стратегії розвитку металургійної галузі України.

2. Вперше запропоновано модель стійкого розвитку металургійної галузі, яка характеризує співвідношення темпів зміни складових попиту і пропозиції у співставленні з критичними рівнями їх досягнутих пропорцій.

3. Отримала подальший розвиток структурно-логічна схема вибору сценарію розвитку металургійної галузі України.

На теоретичному рівні в роботі одержано наступні наукові результати:

1. У процесі обґрунтування теоретико-методологічного забезпечення з формування стратегії розвитку металургійної галузі України вперше:

запропоновано методичні положення з обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України;

побудовано структурно-логічну аналітичну схему для ідентифікації моделі металургійної галузі України;

розроблено систему взаємопов'язаних матриць дослідження відповідності попиту та пропозиції в металургійній галузі України;

запропоновано модель стійкого розвитку металургійної галузі.

2. У процесі обґрунтування теоретико-методологічне забезпечення з формування стратегії розвитку металургійної галузі України отримали подальший розвиток:

структурно-логічна схема вибору сценарію розвитку металургійної галузі України;

побудова когнітивної та імітаційної моделей, що забезпечили вибір оптимального сценарію розвитку вітчизняної металургійної галузі.

3. У роботі запропоновано методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності металургійної галузі, який враховує її специфіку і ґрунтується на розрахунку інтегрального показника. Результати інтегральної оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі використано при обґрунтуванні вибору стратегії її розвитку.

4. Відсутність єдності думок вчених та їх позицій щодо розкриття сутності та змісту поняття «конкурентоспроможність галузі» дало змогу дійти висновку про необхідність його визначення. В роботі було уточнено економічну сутність поняття «конкурентоспроможність галузі», яке ґрунтується на погодженості усіх елементів за змістом.

5. У роботі удосконалено сутність поняття «стратегія розвитку галузі». Систематизовано та уточнено класифікацію стратегій розвитку металургійної галузі України.

На емпіричному рівні у роботі одержано наступні наукові результати:

1. Металургійна галузь є однією з рушійних сил глобальної економіки сьогодення. Протягом 2001–2014 рр. розвиток світової чорної металургії відбувався особливо стрімко. Ключову роль у цьому процесі відіграють країни, що розвиваються.

2. Металургійна галузь відіграє важливу роль в економічному розвитку країн ЄС та МС. Визначено відмінності у розвитку металургійної галузі ЄС та МС. Серед сучасних викликів металургії ЄС та МС є: низький попит на металургійну продукцію, наявність надлишкових виробничих потужностей, високі ціни на енергоносії. Визначено відмінності розвитку металургійної галузі ЄС та МС.

3. Досліджено особливості розвитку металургійної галузі в Україні. Протягом 15 років Україна залишається серед країн-лідерів за обсягом виробництва сталі, однак він за цей час скоротився на 30,5 %. Україна є однією з небагатьох країн світу в металургійній галузі якої 22,6% виплавки сталі здійснюється в мартенах, які мають високу енергоємність. У структурі товарної продукції значну частину становлять сталеві зливки, які є сировиною для подальших виробничих переділів сталі. Низький рівень споживання металу у країні сприяв переорієнтації вітчизняної металургії на зовнішні ринки.

4. Узагальнено досвід державної підтримки металургійної галузі у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються, представлено інструменти державної підтримки металургійної галузі у країнах ЄС та МС, визначено особливості державної підтримки металургійної галузі в Україні.

5. На розвиток металургійної галузі України впливає зовнішнє (міжнародне та національне) та внутрішнє середовище. До основних чинників зовнішнього середовища, які суттєво вплинули на розвиток металургійної галузі України віднесено: фінансова криза 2008-2009 рр., вступ України у Світову організацію торгівлі (СОТ), антитерористична операція на Донбасі (Донецька і Луганська області). У результаті проведення аналізу було визначено, що чинниками впливу внутрішнього середовища є: продукція і ринки збуту, виробництво і технології, науково-технічна діяльність, інвестиції, фінанси, концентрація та інновації.

6. Інтегральний показник конкурентоспроможності металургійної галузі України в 2005 – 2014 рр. характеризувався нестійкою динамікою зниження. Найвищий рівень конкурентоспроможності спостерігався в 2005 р. і складав 77,65%, а найнижчий – в 2012 р. (40,60%). Протягом досліджуваного періоду рівень конкурентоспроможності металургійної промисловості країни знизився на 22,32%.

7. Головними проблемами моделі стійкого розвитку металургійної галузі України є такі: скорочення масштабів металургійного виробництва у країні, звуження внутрішнього ринку споживання металургійної продукції, втрата зовнішніх ринків збуту металургійної продукції, насамперед високотехнологічної, вище критичного рівень експортоорієнтованості металургійного виробництва у країні, зростання імпортозалежності внутрішнього ринку споживання металургійної продукції, насамперед високотехнологічної, порушення майже всіх пропорцій стійкого розвитку металургійної продукції в 2001–2015 рр.

8. Визначено пріоритетні напрямки стратегії розвитку металургійної галузі України: продуктово-асортиментні, ринкові, інвестиційно-інноваційні, організаційні.

9. На основі розробленої когнітивної моделі було виявлено 4 групи

логіко-причинних наслідкових зв'язків: суттєві, несуттєві, суттєві нелогічні та несуттєві нелогічні. Розроблена когнітивна модель дозволила виявити причинно-наслідкові зв'язки змінних і параметрів імітаційної моделі.

10. Доведено доцільність застосування імітаційної моделі для моделювання сценаріїв розвитку металургійної галузі України. Моделювання розвитку металургійної галузі здійснювалося на основі побудованої імітаційної моделі.

Пріоритетним сценарієм для розвитку металургійної галузі України було обрано сценарій збільшення експорту високотехнологічної продукції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Ялдин І. В. Стратегія розвитку металургійної промисловості України: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2016. 268 с.

2. Ялдин І. В., Пилипенко А. А. Нелінійна парадигма стійкого розвитку інтегрованих структур бізнесу // Ліберманівські читання: економічна спадщина та сучасні проблеми: монографія. Харків: ФОП Павленко О. Г.; ВД «ІНЖЕК», 2010. С. 242–258.

Особистий внесок здобувача: представлено синергетичну парадигму дослідження стійкого розвитку інтегрованих структур бізнесу в різних галузях економіки України.

3. Ялдин І. В. Компетентнісний підхід до обґрунтування регіональної промислової політики // Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: проблемы науки и практики: монографія/под ред. Пономаренко В. С., Кизима Н. А., Раевневой Е. В. Харьков: ФЛП Александрова К. М.; ИД «ИНЖЭК», 2010. С. 221–235.

4. Пилипенко А. А., Ялдин І. В. Теоретико-методологічні засади архітектурного представлення конкурентної поведінки й інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнесу в форматі компетенцій // Інновації: проблеми науки та практики: монографія/під ред. Пономаренка В. С., Кизима М. О., Іванова Ю. Б. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М.; ВД «ІНЖЕК», 2009. С. 145–164.

Особистий внесок здобувача: запропоновано теоретико-методичні засади оцінки інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнесу в різних галузях економіки України.

5. Пилипенко А. А., Ялдин І. В. Моделювання кластерно-мережевої взаємодії учасників інтегрованих структур бізнесу // Социально-экономическое

развитие Украины и ее регионов: монография. Харьков: ФЛП Либуркина Л. М., ИД «ИНЖЭК», 2009. С. 324–338.

Особистий внесок здобувача: представлено методичний підхід до побудови когнітивної моделі дослідження розвитку галузей економіки України.

6. Ялдин І. В., Пилипенко А. А., Хаустова В. Є. Інтеграційні стимули та передумови виникнення об'єднань підприємств // Современные проблемы моделирования социально-экономических систем: монография. Харьков: ФЛП Александрова К. М.; ИД «ИНЖЭК», 2009. С. 411–428.

Особистий внесок здобувача: визначено стимули концентрації підприємств у галузях промисловості України.

7. Ялдин І. В., Пилипенко А. А. Постанова задачі моделювання конкурентної поведінки інтегрованої структури бізнесу в термінах концепції збалансованої системи показників // Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики: монографія/під ред. Пономаренка В. С., Кизима М. О., Тищенко О. М. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. С. 113–132.

Особистий внесок здобувача: здійснено постановку моделі конкурентної боротьби в галузях промисловості України з використанням збалансованої системи показників.

8. Рудика В. І., Ялдин І. В. Зовнішнє середовище та його вплив на коксохімічну промисловість // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. С. 274–288.

Особистий внесок здобувача: запропоновано методичні положення з визначення впливу зовнішнього середовища на коксохімічну галузь, як складову гірничо-металургійного комплексу країни.

9. Кизим М. О., Рудика В. І., Ялдин І. В. Управління створенням і розвитком видатної корпорації // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. С. 132–152.

Особистий внесок здобувача: визначено систему стратегічного управління створенням і розвитком провідних підприємств в різних галузях економік країн світу.

10. Кизим Н. А., Ялдин І. В., Матюшенко І. Ю. Концентрація економіки України // Корпорації та інтегровані структури бізнесу: проблеми науки та практики: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. С. 31–49.

Особистий внесок здобувача: здійснено оцінку рівня концентрації виробництва в галузях економіки країни та її впливу на конкурентоспроможність.

11. Ялдин І. В., Зинченко В. А., Макеева В. А. Развитие высокотехнологической отрасли в Украине // Інновації: проблеми науки та практики: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. С. 143–156.

Особистий внесок здобувача: визначено теоретичні засади формування стратегії розвитку високотехнологічних галузей в економіці України.

12. Тищенко А. Н., Хаустова В. Е., Ялдин И. В. Учет параметров диверсификации при оценке конкурентоспособности предприятия // Конкурентопроможність: проблеми науки та практики: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. С. 156–172.

Особистий внесок здобувача: оцінено вплив диверсифікації діяльності підприємств галузей економіки на їх конкурентоспроможність.

13. Ялдин И. В., Рудика В. І. Коксохімічна промисловість України в глобальному середовищі // Макроекономічна політика в Україні: проблеми науки та практики: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. С. 141–160.

Особистий внесок здобувача: розроблено методичний підхід до позиціонування коксохімічної галузі як складової гірничо-металургійного комплексу України в глобальному середовищі.

Іноземні видання та видання України, які включені до міжнародних наукометричних баз

14. Ялдин І. В., Антоненко С. В., Кочетигова Т. В. Державна підтримка металургійної промисловості у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються. *Проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 7–15.

Особистий внесок здобувача: узагальнено практику державної підтримки розвитку металургійної галузі у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються.

15. Ялдин І. В., Хаустова В. Є. Промислова політика: її сутність та значення. *Бізнес Інформ*. 2014. № 11. С. 36–42.

Особистий внесок здобувача: визначено особливості та пріоритети розвитку галузей виходячи з прийнятої в країні промислової політики.

16. Ялдин І. В. Теорія та практика використання системи збалансованих показників у забезпеченні сталого розвитку інтегрованих структур бізнесу. *Бізнес Інформ*. 2012. № 9. С. 301–315.

17. Ялдин І. В. Когнітивне моделювання у прогнозуванні сценаріїв стратегії розвитку інтегрованої структури бізнесу. *Проблеми економіки*. 2011. № 4. С. 142–150.

18. Ялдин І. В. Інтеграційні процеси в металургійній промисловості України. *Проблеми економіки*. 2010. № 4. С. 25–38.

19. Ялдин І. В. Передумови виникнення та сутність поняття «інтегрована структура бізнесу». *Проблеми економіки*. 2010. № 2. С. 61–72.

20. Ялдин І. В. Теоретико-методологічний базис та концепція стійкого розвитку інтегрованих структур бізнесу. *Проблеми економіки*. 2010. № 1. С. 39–51.

21. Ялдин І. В., Пилипенко А. А. Формалізація стратегічних орієнтирів стійкого розвитку інтегрованої структури бізнесу в розрізі її архітектурного представлення. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 7 (109). С. 253–260.

Особистий внесок здобувача: запропоновано формалізаційний підхід до визначення стратегічних напрямків розвитку інтегрованих структур бізнесу в галузях промисловості України.

22. Ялдин И. В. Соотнесение стадий жизненного цикла участников интегрированной структуры бизнеса в рамках итеративного подхода к его масштабируемому представлению. *Бизнес Информ*. 2009. № 12. С. 191–199.

23. Ялдин И. В. Моделирование цикличности развития интегрированных корпоративных логистических систем. *Бизнес Информ*. 2009. № 10. С. 182–192.

24. Ялдин И. В. Сбалансированная система показателей в цикле управления устойчивыми организационными изменениями интегрированных структур бизнеса. *Бизнес Информ*. 2009. № 8. С. 100–104.

25. Ялдин И. В. Устойчивое развитие интегрированной структуры бизнеса в контексте сбалансированной системы показателей. *Бизнес Информ*. 2009. № 7. С. 70–74.

26. Ялдин И. В. Организация взаимодействия системы сбалансированных показателей и механизма стратегического управления интегрированной структуры бизнеса. *Бизнес Информ*. 2008. № 12 (2). С. 28–30.

27. Ялдин И. В., Пилипенко А. А. Сбалансированная система показателей и альтернативные концепции их представления. *Бизнес Информ*. 2007. № 11. С. 105–112.

28. Кизим Н. А., Зинченко В. А., Ялдин И. В. Концепция сбалансированной системы показателей как новый подход к оценке эффективности и управлению бизнес-процессами на предприятии. *Бизнес Информ*. 2006. № 11. С. 44–48.

Особистий внесок здобувача: розроблено збалансовану систему показників оцінки ефективності бізнес-процесів на підприємствах різних галузей промисловості країни.

29. Ялдин И. В., Решетняк Е. И., Хаустова В. Е. Технологическое прогнозирование как инструмент стратегического развития предприятия. *Бизнес Информ*. 2006. № 12. С. 123–129.

Особистий внесок здобувача: запропоновано методичний підхід до вибору стратегій розвитку підприємств в галузях промисловості країни на основі технологічного прогнозування.

Публікації в наукових фахових виданнях

30. Ялдин І. В. Імітаційне моделювання конкурентоспроможності металургійної галузі України. *Управління розвитком*. 2016. № 3. С. 129-136.

31. Ялдин І. В. Ресурсно-компетентнісний підхід до організації управління життєдіяльністю інтегрованих структур бізнесу. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*: зб. наук. праць. 2009. Вип. 2 (7). С. 90–99.

32. Пилипенко А. А., Ялдин І. В. Облік та інженерія вимог як інструментарій механізму інституціонального регламентування життєдіяльності кластерно-мережних інтеграційних утворень. *Формування ринкової економіки*: зб. наук. праць. 2010. Спец. вип. «Проблеми сучасної економіки та інституціональна теорія». С. 295–306.

Особистий внесок здобувача: розроблено теоретичні засади реалізації механізму регламентування життєвого циклу інтегрованих утворень в галузях промисловості країни.

33. Ялдин І. В. Нелінійна парадигма стійкого розвитку інтегрованих структур бізнесу. *Моделювання регіональної економіки*: зб. наук. праць. 2009. № 1. С. 31–42.

34. Ялдин І. В. Циклічність як передумова стійкості розвитку інтегрованих структур бізнесу. *Моделювання регіональної економіки*: зб. наук. праць. 2009. № 2. С. 30–41.

35. Ялдин І. В. Управління стійкістю взаємодії учасників інтегрованого об'єднання підприємств. *Моделювання регіональної економіки*: зб. наук. праць. 2008. № 1 (11). С. 176–187.

36. Ялдин І. В. Концепція стійкого розвитку інтегрованої структури бізнесу. *Моделювання регіональної економіки*: зб. наук. праць. 2008. № 2 (12). С. 103–112.

37. Ялдин І. В., Хаустова В. Є. До питання визначення й типологізації інтегрованих структур бізнесу. *Моделювання регіональної економіки*: зб. наук. праць. 2007. № 2 (10). С. 120–130.

Особистий внесок здобувача: визначено класифікації ознак типологізації інтегрованих структур бізнесу в галузях промисловості країни.

Тези доповідей на конференціях

38. Ялдин І. В., Губарева І. О. Стратегічний менеджмент розвитку металургійної галузі // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej «Economy. Zarządzanie. Współczesne problemy i perspektywy rozwoju» (30.01.2017 – 31.01.2017). Warszawa: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond

trading tour», 2016. S. 24–26.

Особистий внесок здобувача: представлено методичні положення з обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України.

39. Ялдин І. В., Колбасін Є. С. Стратегічні пріоритети використання композитних матеріалів в промисловості // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 листопада 2016 р.). Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2016. С. 436–440.

Особистий внесок здобувача: представлено методичний підхід до визначення стратегічних пріоритетів розвитку металургійної галузі України з урахуванням появи композитних матеріалів-замінників.

40. Ялдин І. В. Теоретичні аспекти розвитку інтегрованих структур бізнесу // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 22–23 листопада 2011 р.). Харків: ФОП Павленко О. Г.; ВД «ИНЖЕК», 2011. С. 130–132.

41. Ялдин І. В. Організація управління життєвим циклом квазіінтегрованих регіональних кластерно-мережових структур // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 27–28 травня 2010 р.). Харків: ФОП Александрова К. М.; ВД «ИНЖЕК», 2010. С. 153–155.

42. Ялдин І. В. Інноваційний розвиток й моделювання життєвого циклу інтегрованих структур бізнесу // Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 26–27 листопада 2009 р.). Харків: ФОП Лібуркіна Л. М.; ВД «ИНЖЕК», 2009. С. 226–229.

43. Ялдин І. В., Пилипенко А. А., Хаустова В. Є. Кластеризація промислових підприємств України за основними показниками, що визначають інтеграційні взаємини між ними // Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 9–10 квітня 2009 р.). Харків: ФОП Александрова К. М.; ВД «ИНЖЕК», 2009. С. 167–171.

Особистий внесок здобувача: визначено методичний підхід до кластеризації підприємств галузей промисловості країни.

44. Ялдин І. В., Рудика В. І. Модель зовнішнього середовища коксохімічної промисловості України // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 22–23 травня 2008 р.). Харків: ФОП Александрова К. М.; ВД «ИНЖЕК», 2008. С. 113–116

Особистий внесок здобувача: представлено структурно-логічну модель

зовнішнього середовища коксохімічної галузі як складової гірничо-металургійного комплексу країни.

45. Ялдин І. В. Моделювання конкурентної поведінки інтегрованої структури бізнесу // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 27–28 листопада 2008 р.). Харків: ФОП Александрова К. М.; ВД «ИНЖЕК», 2008. С. 183–187.

46. Ялдин И. В., Хаустова В. Е. Анализ современных подходов к оценке конкурентоспособности предприятия // Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 23–24 жовтня 2007 р.). Харків: ВД «ИНЖЕК», 2007. С. 64–67.

Особистий внесок здобувача: узагальнено сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємств галузей економіки України.

47. Ялдин І. В. Вплив світової економіки на коксохімічну промисловість України // Макроекономічна політика в Україні: проблеми науки та практики: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20–21 листопада 2007 р.). Харків: ВД «ИНЖЕК», 2007. С. 120–124.

48. Ялдин И. В. Стратегическое управление инновационным развитием предприятия // Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 27–28 жовтня 2006 р.). Харків: ВД «ИНЖЕК». С. 286–292.

Анотація

Ялдин І.В. Теоретичні аспекти формування стратегії розвитку металургійної галузі України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. – Харків, 2017.

У дисертаційній роботі розроблено новий методологічний підхід до вирішення актуальної проблеми формування стратегії розвитку металургійної галузі України. Проведене у роботі дослідження дозволило отримати низку взаємопов'язаних наукових і практичних результатів методологічного, теоретичного та емпіричного рівня.

Розроблено теоретико-методологічне забезпечення формування стратегії розвитку металургійної галузі України, яке включає в себе: аналіз стану і тенденцій розвитку металургійної галузі та практики державної підтримки в

Україні та країнах світу; оцінку впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на розвиток металургійної галузі України; оцінку конкурентоспроможності металургійної галузі України; обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України; моделювання сценаріїв розвитку металургійної галузі України.

Запропоновано методичні положення з обґрунтування вибору стратегії розвитку металургійної галузі України, які включають в себе: ідентифікацію моделі розвитку металургійної галузі і визначення її проблем; модель оцінки стійкості розвитку металургійної галузі; обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку металургійної галузі і вибір заходів з їх реалізації.

У роботі побудовано структурно-логічну аналітичну схему з ідентифікації моделі металургійної галузі України, яка ґрунтується на співвідношенні попиту і пропозиції, враховує ринки збуту продукції та критичний рівень головних пропорцій між ними. Розроблено систему взаємопов'язаних матриць відповідності попиту та пропозиції в металургійній галузі України. Складено модель стійкого розвитку металургійної галузі, яка характеризує співвідношення темпів зміни попиту і пропозиції у співставленні з критичними рівнями їх досягнутих пропорцій.

Дістав подальший розвиток методичний підхід до інтегральної оцінки конкурентоспроможності металургійної галузі економіки, який, на відміну від існуючих, враховує її специфіку і включає наступні складові: продукція, виробництво, наукоємність, інвестиції, фінанси, концентрація та інновації.

Побудовано імітаційну модель розвитку металургійної галузі України, яка складається з наступних основних блоків: продукція, виробництво, наукоємність, інвестиції, фінанси, концентрація та інновації, враховує результати отримані у процесі когнітивного моделювання і забезпечує вибір оптимального сценарію розвитку вітчизняної металургійної галузі.

Ключові слова: стратегія, стратегія розвитку галузі, формування стратегії металургійної галузі, конкурентоспроможність галузі, сценарії розвитку галузі.

Аннотація

Ялдин И.В. Теоретические аспекты формирования стратегии развития металлургической отрасли Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины, Харьков, 2017.

В диссертационной работе разработан новый методологический подход к решению актуальной проблемы формирования стратегии развития

металлургической отрасли Украины.

Металлургическая отрасль является одной из движущих сил глобальной экономики современности. В течение 2001-2014 гг. развитие мировой черной металлургии происходило особенно быстро. Ключевую роль в этом процессе играют развивающиеся страны.

Исследованы особенности развития металлургической отрасли в Украине. В течение 15 лет Украина остается среди стран-лидеров по объему производства стали, однако он за это время сократился на 30,5%. Украина является одной из немногих стран мира, в металлургической отрасли которой 22,6% выплавки стали осуществляется в мартенах, которые имеют высокую энергоемкость. В структуре товарной продукции значительную часть составляют стальные слитки, которые являются сырьем для дальнейших производственных переделов стали. Низкий уровень потребления металла в стране способствовал переориентации отечественной металлургии на внешние рынки.

На развитие металлургической отрасли Украины большое влияние оказывает внешнее окружение: международная обстановка и мировые экономические тенденции. К основным факторам влияния внешней среды, которые существенно изменили характер развития металлургической отрасли Украины, отнесены: финансовый кризис 2008-2009 гг., вступление Украины во Всемирную торговую организацию (ВТО), антитеррористическая операция на Донбассе (Донецкая и Луганская области). В результате анализа было определено, что факторами влияния внутренней среды являются продукция и рынки сбыта, производство и технологии, научно-техническая деятельность, инвестиции, финансы, концентрация производства и инновации.

Выявлены основные проблемы, без устранения которых невозможно достичь модели устойчивого развития металлургической отрасли в Украине. Ими являются: сокращение масштабов металлургического производства в стране, сужение внутреннего рынка потребления металлургической продукции, потеря внешних рынков сбыта металлургической продукции. Особенно это касается высокотехнологической продукции. Ориентация металлургического производства на экспорт превышает допустимый критический уровень. Зависимость внутреннего рынка потребления металлургической продукции от импорта слишком высока. Прежде всего это относится к высокотехнологической продукции. Нарушены практически все пропорции устойчивого развития металлургической отрасли в период 2001-2015 гг.

Проведенное в работе исследование позволило получить ряд взаимосвязанных научных и практических результатов методологического, теоретического и эмпирического уровня.

Разработано теоретико-методологическое обеспечение формирования

стратегии развития металлургической отрасли Украины, которое включает в себя: анализ состояния и тенденций развития металлургической отрасли и практики государственной поддержки в Украине и странах мира; оценку влияния внешней и внутренней среды на развитие металлургической отрасли Украины; оценку конкурентоспособности металлургической отрасли Украины; обоснование выбора стратегии развития металлургической отрасли Украины; моделирования сценариев развития металлургической отрасли Украины.

Предложены методические положения по обоснованию выбора стратегии развития металлургической отрасли Украины, которые включают в себя: идентификацию модели развития металлургической отрасли и определение ее проблем; модель оценки устойчивости развития металлургической отрасли; обоснование приоритетных направлений развития металлургической отрасли и выбор мероприятий по их реализации.

Построена структурно-логическая схема для идентификации модели металлургической отрасли Украины, которая основана на соотношении спроса и предложения, учитывает рынки сбыта продукции, а также критический уровень соотношения между ними.

Разработана система взаимосвязанных матриц соответствия спроса и предложения в металлургической отрасли Украины, которая обеспечивает практическую реализацию структурно-логической аналитической модели для идентификации модели металлургической отрасли Украины.

Предложена модель устойчивого развития металлургической отрасли, которая характеризует соотношение темпов изменения составляющих спроса и предложения в сопоставлении с критическими уровнями достигнутых между ними пропорций.

Получил дальнейшее развитие методический подход к интегральной оценке конкурентоспособности металлургической отрасли экономики, который учитывает ее специфику и включает следующие составляющие: продукция, производство, наукоемкость, инвестиции, финансы, концентрация и инновации, что позволяет определить как интегрированную количественную характеристику исследуемого явления, так и его составляющих с целью идентификации их проблем.

Сформирована структурно-логическая схема выбора сценария развития металлургической отрасли Украины. В отличие от существующих, она состоит из следующих этапов: построение когнитивной модели исследования проблем и факторов, которые их вызывают в металлургической отрасли; обоснование возможных сценариев развития металлургической отрасли; построение имитационной модели развития металлургической отрасли; моделирование сценариев развития металлургической отрасли.

Построена когнитивная модель, которая позволяет выделить следующие

логические причинно-следственные связи: существенные, несущественные, существенные нелогичные и несущественные нелогичные. Кроме того, она позволяет осуществить сравнение совокупного влияния факторов теоретической и существующей структуры на систему. Полученные результаты в дальнейшем создали основу для построения имитационной модели развития отечественной металлургической отрасли.

Построена имитационная модель развития металлургической отрасли Украины, которая состоит из следующих основных блоков: продукция, производство, наукоемкость, инвестиции, финансы, концентрация и инновации, учитывает результаты, полученные в процессе когнитивного моделирования и обеспечивает выбор оптимального сценария развития отечественной металлургической отрасли.

Дополнено содержание понятий «конкурентоспособность отрасли», «стратегия развития отрасли», а также расширена классификация видов стратегии.

Ключевые слова: стратегия, стратегия развития отрасли, формирование стратегии металлургической отрасли, конкурентоспособность отрасли, сценарии развития отрасли.

Annotation

Yaldin I. V. Theoretical aspects of formation of strategy of development of metallurgical industry of Ukraine. – The manuscript.

Dissertation for a Doctor of Economic Sciences degree in specialty 08.00.03 – Economics and national economy management. – Research Centre of Industrial Development Problems of NAS of Ukraine. – Kharkiv, 2017.

In this dissertation developed a new methodological approach to the solution of actual problems of formation of strategy of development of metallurgical industry of Ukraine. Performed in the study provided a number of interrelated scientific and practical results of the methodological, theoretical and empirical level.

The theoretical and methodological support of formation of strategy of development of metallurgical branch of Ukraine, which includes: analysis of the status and trends of the metallurgical industry and the practice of state support in Ukraine and countries; assessing the impact of external and internal environment on the development of metallurgical industry of Ukraine; evaluation of the competitiveness of the metallurgical industry of Ukraine justification of the choice of strategy of development of metallurgical industry; modeling of scenarios of development of metallurgical industry of Ukraine.

Methodical provisions on the justification of choice of strategy of development

of metallurgical industry of Ukraine, which include: the identification of the model of development of the steel industry and its problems; evaluation model of sustainable development of metallurgical industry; substantiation of priority directions of development of metallurgical industry and the choice of measures of their implementation.

Built structural and logical analytical framework to identify the model of the metallurgical industry of Ukraine. Developed a system of interlinked matrices the study of the matching of supply and demand in the metallurgical industry of Ukraine. The proposed model of sustainable development of metallurgical industry, which characterizes the ratio of the rate of change in components of demand and supply in comparison with critical levels, reached proportions. Built simulation model of the development of the metallurgical industry of Ukraine consists of following main blocks: production, manufacturing, technology, investments, Finance, concentration and innovation, takes into account the results obtained in the process of cognitive modeling and provides a choice of the optimal scenario of development of the domestic steel industry.

Key words: strategy, industry development, formation the strategy of metallurgical industry, industry competitive, scenarios of industry development.

Підписано до друку 19.05.2017 Формат 60×90/16.
Обсяг 1,5 ум.-друк. арк. Папір офсетний. Друк різнограф
Наклад 100 прим. Зам. № 103.

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
Свідоцтво про держ. реєстрації ю.о А00 № 507350
61003, Україна, м. Харків, пров. Соляниківський, 4,
Тел. (057) 771-00-92, 771-00-96